

СТУДЕНТСКИ КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ВЕСНА

БЕОГРАД

ДЕЦЕМБАР 2013.

„Верујем да књижевна реч поседује аутономно естетско значење, и кунем се у то, као и Ви, но допустите да верујем да она има и једно делотворније значење, које може бити и апсолутно – да спасе узнемирено, јадно, уплашено, смрћу испуњено дечачко срце, негде у некаквом Крагујевцу на дну света.“

Видосав Стевановић

❧ ТРИ МОДЕРНА ПРОЛЕЋА ❧

Тежиште овог текста биће на томе да осветли мотив пролећа који је био врло популаран у поезији с почетка двадесетог века, те да прикаже неколико различитих значења које потеже значење овог мотива. Песме су изабране по њиховој садржини са циљем да се при анализи дотакну разнолики моменти везани за ову песничку тему.

Песма Светислава Стефановића даје уопштен и универзалан поглед на мотив пролећа, указујући на важност колективног сазревања. Алекса Шантић пева о људској љубави, уздизању драге при њеном поређењу с елементима природе и митологије. Поглед појединца износи Сима Пандуровић, који уместо среће која се очекује у песмама овакве тематике пролеће ставља у такав контекст да оно буди немир.

*

Шантић у „Прољећу“, накратко сасвим заповеднички, уводећи нас тако с највећом пажњом у песму, наређује драгој да се не пода сну, наговештавајући скори долазак разрешења. Овакав прелаз, са императива на „драгу“, готово сасвим контрастан, не би могао извести било какав песник. Занимљиво је што весник узвикује:

*Родиће се младо прољеће! И свуда
Просуће се мирис плавих јоргована;*

Весна у руском језику означава *младост* и *пролеће*. Шантић поново алудира на словенско мотивско наслеђе наставком друге строфе у којој каже да ће *сн'јежне пахуље* попити *бистри поток што баштом кривуда*. У борби са Мораном, богињом зиме, Весна, богиња пролећа, сваке године односи победу, док се у народу верује да се Морану (односно њену супституцију куклу) треба спалити и бацити у реку, како наводи Сретен Петровић („Српска митологија“). То да је Шантић у многоне окренут народној традицији, најбоље се види у његовим приповеткама, које су нимало скривено, готово пресликано писане у народном духу, због чега су остале готово незапажене.

Лирски субјекат жели да Љеља буде ружа у његовој башти, на његовом срцу, жели искористити предосећање доласка пролећа, те да сам изабере ко ће пролеће наднети над Мостаром. Значај периода рађања, те и нестрпљивост ишчекивања буђења *срца што љубе и горе*, за Шантића је у ствари ту да уздигне драгу. Како је Љеља, заједно са Весном, у словенском пантеону богиња ведрих годишњих доба, јасно је да се драга ставља у амбијент природе, повезује се са нечим величанственим на шта човек (ако није песник, велики песник) не може утицати.

*

Песма Светислава Стефановића „Пролеће“ носи потпуно другачији смисао од Шантићеве. Док је Шантићева песма усмерена на љубав момка и девојке, Светислав Стефановић прави свеобухватнију песму која у контекст природе убраја читав свет. То је космополитизам на делу.

Првим читањем песме истичу се одређена понављања, која махом делују несређено, случајно, можда и аљкаво. Говорим овде о речима „врење“ и „подмлађење“. Пажљивијим посматрањем примећује се да се те речи појављују често, но са врло устаљеним редоследом. Садржи их прва, затим четврта, а потом и седма строфа. Јасно је да између сваке ове строфе стоје по две, са врло различитим римама. Осим правилности у стилском аспекту, неизоставна је и семантичка линија коју ова понављања остварују. Прва строфа даје опис земље, из које живот сише подмлађење. Четврта строфа доноси спајање песника и храста под којим лежи, и како кроз жиле обојица из земље сишу то исто подмлађење. У седмој строфи се песник пореди са читавим светом, и у себи осећа буђење и живота светског и вечног подмлађења. Кроз ове стихове, поступком индукције све доводи у везу. Могло би се поменути да је и Скерлић издвојио пантеизам код Стефановића и у том смислу би се песма могла тумачити и кроз призму Стефановићевог пантеизма, међутим, тиме би се отишло превише у ширину.

Сам избор речи Стефановићевих није нимало случајан. Све су то речи пуне живота, оне које означавају рађање, сазревање, испијање живота. Земља је *сочна, свежа, једра*.

Посебно су занимљиве строфе пета и шеста, оне које најављују везу човека који лежи под храстом с којим се сјединио, и свега што је било, и свега што следи. Пуштајући жиле кроз земљу, хрст уствари повезује различита времена, кроз гробове предака и родитеља.

Последња строфа садржи узвике, субјекат наређује души да упије све што јој живот нуди.

Предани смо својој прошлости, к'о мајци,

То да је пролеће цветно и мирисно, говорили су многи, а да оно поред свог мириса може бити и „Болесно пролеће“, рекао је само Сима Пандуровић. Овај песник *бола, мрака и нирване* (Скерлић) доноси једно ново виђење пролећа, поставља буђење природе у њему својственом контексту и тако остаје доследан до краја.

У првим строфама даје готово устаљени опис пролећа, одласка зиме и цветања флоре, те наизглед и увод у идиличну песму:

Ја дуго чамим тих немирних дана

Јавља се тај чудесни песимизам. Пандуровић чак и у пролећу налази разлог за немир. Али, није то обично пролеће. То је синтеза пролећа бивших, утешних, и готово утопијско посматрање прошлости. Сва пређашња пролећа њему листају у тренутку, сва сећања навиру. Када би се одрекао проживљеног и искуства, можда би човек једино тако могао да живи срећно у садашњости. Како Пандуровић каже, прошлост је та која се пореди са садашњошћу, и она нам изазива *илузију среће и видљивост јада*. Но, и поред тога, она остаје *драга, као мајка стара*.

Не само да у садашњем пролећу налази разлог за немир сећајући се претходних са сетом, већ гледајући пупољке и цветове, тј. гледајући будућност, види само свело цвеће давних дана, и у њиховом мирису осећа мирис смрти. Чак му и мај, који у читаоцу буди само најлепше емоције, има мртвачки задах.

Почевши песму мирно, лепим описом природе, да би је на пола преокренуо и унео осећај nelaгодности и туге, Пандуровић тера читаоце да пређу пут од уљуљканог до немирног. Намеће се закључак да је онај који је описан у песми роб минулог, али да је тога и те како свестан. Тиме је туга подигнута на један виши ниво, јер је најтеже ономе ко зна шта га мучи, али то не може променити. Разлог туге је овде много већи од снаге песника да се с њим избори, те зато он борбу и не започиње, већ ради оно што му једино остаје. Пева.

Урош Ристановић

❧ ПЕСМА О МЕНИ ❧

Ја отварам и стварам,
Пишем и плешем
И изгубим се у бунилу
Које напада моје неуроне.

Рио у мени
Весело скаче
У ритму
Врелине.

Ветар се није залепио
На мом образу.
Пронашао је косу.
Фијук до Зеланда.

Чак је и Суматра
Пронашла
Свој језик
У вијугама.

Нисам се
одморила
а трчим
без престанка.

Ватра и ништа.
Мисао и све.
Кора и Попа.
Облак у сукњи.

Нисам написала песму.
Бранко каже.
Поезију ће сви писати.
Свако.

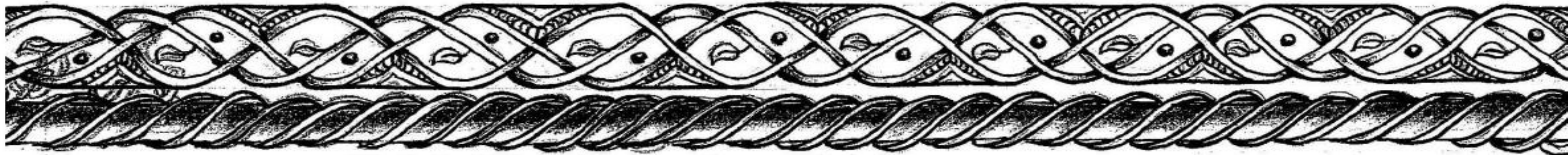
Има нешто у томе.
Ватра јесте.
Крв је.
Пијавице.

Ако схватиш.
Ништа нисам урадила.
Ако ти откријем.
Ништа ниси урадио.

Ја отварам и стварам,
Пишем и плешем
И изгубим се у бунилу
Које напада моје неуроне.

Рекла сам ти све.

Миљана Милетић

❧ ВРИЈЕМЕ ❧

Лутали смо
Кроз маглу времена
и неосјетно
испустили из руку палету са бојама живота.

Сад са далтонистима дијелимо поглед на свијет.

Ућуткани
од стране неке безвремене силе
па умјесто нас
говори мук
о томе ко је украо душу
безименом старцу
који камењем гађа птице на градском тргу.

Кроз понор
Сјећања
тумарају сјене
Изгубљених.

Ми ћутимо, али говоре птице;

Нешто се догодило у улици
Заборава,
У стану 1945.

Дали смо себи превише слободе,
да глупост искажемо.

Милена Правиловић

КРОЗ ПОГЛЕД

На неизговореним успоменама
леже немо прах и прашина,
Док крхке речи по поду се вуку
У облику седих серпентина..

Лица скривених од чињеница,
Грла сувих и храпавих од празних
реченица.

И давимо се по чашицама
Док скидамо боју са ноктију и лица,
Чекајући час да спакујемо пртљаг
И кренемо правцем безимених улица.

И ти ћеш отићи...
Путем хладних плоча мермера и
бетона,
А ја назад у своју ларву,
У своје легло рутина и шаблона.

Путуј...
Путуј!
Нек' ти срећом срце умива
Ритам сваког наредног дана,
Ја ћу ти се смешкати, омекшала срца
У правцу нових сусрета и скорелих
рана.

То је захвалност...

Јер ми браон-зеленим очима увек
некако испијеш туробно тешку
самоћу.

Ал' и замерама ти...
Јер си свесна да због твог дечијег
осмеха
Пун месец на пијаним плећима
носим ноћу...

И, ето, кроз један једини поглед,
Иако се баш ни не гледамо често,
Одлазимо, свако својим путем,
У погрешан живот, време и место.

Младен Цицковић

ПОХОД КРОЗ ВРЕМЕ

Куда моје мисли,
овога јутра,
кренуше тихим
уједначеним ходом...

Да ли су вођене
нечијом руком
или су пошле
за далеким сводом?

Да ли су им речи
утекле на путу
или их заборав
ко лопов украде;

да ли су оне
довољно храбре
да нове речи
за собом изграде?

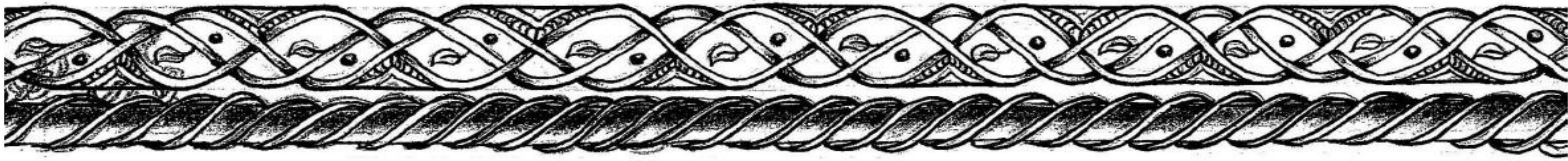
Коме моје мисли,
у ове минуте,
јуре да нестану
у промрзле скуте,

да некога пољубе
и од зла скрију,
да живот свој дају
кад ветрови бију?

Да ли ће успети
да прегазе реке
што утопише мисли
више милиона,

да ли ће љубав
поклонити камену,
као што је земљи
некад васиона...

Марија Ранђеловић

❧ НИКОМЕ ❧

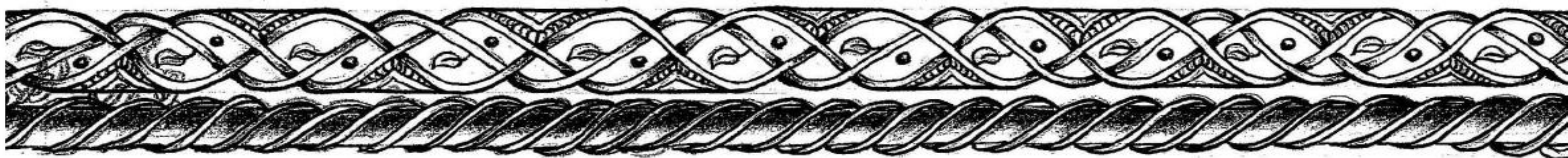
Оковани свецу рођен си јуче
а вјековима на истој ломачи гориш
под тобом вршти спаљено пруже
знојем га мијеш а поносно стојиш.

Реци да под крстом смрти убоге
једино ја стојим без страха од распећа,
да би неко опр'о моје црне ноге
и да би имао ко да ме се сјећа.

Покриј ми тијело лишћем црног храста
да мисле да сам прва и да ме се боје
нека ми се диве због високог раста
не знајућ' да на се приших тијело твоје.

И ја те збиља волим горди дјечаку
јеси пола Бог ал' си пола мој
са лицем курве тражиш мир у мраку
не нашавши никад међ' људима спокој.

Емилија Гргуровић

❧ ВРЕДНИ ДЕДА ❧

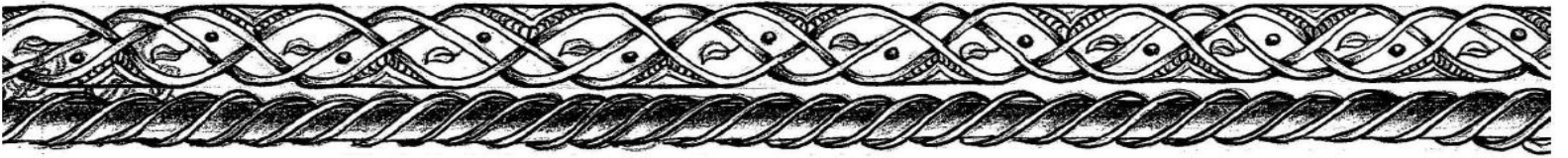
Окупана ливада
још је увек росом,
деда Милан уранио
хита њој са косом.

У руци му ракија
што окрепи душу,
кад га умор стигне
да прекине сушу.

И сунце се јарко
над ливадом буди,
мој је деда вредан
док спавају људи.

Обучен у дроњке
благу храну спрема,
када дође зима
и он ће да дрема.

Горан Ђукановић

ПОЛИТИЧКИ ПРОТИВНИК

Политички противник, опушак, вешто уваљан у прашину прапокушаја да Француску учини земљом поноса, оваплоћењем генерацијских тежњи... Ђавоље острво, *Île du Diable*, себично је присвајало нектаре колоније деликвената и политичких сабораца, увијених у четрдесет шкртих, самониклих, метара огрезлих у мученичкој намери.

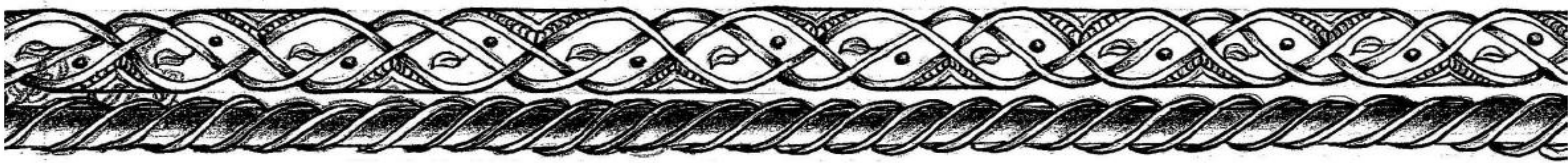
Бејасмо усахле прилике својих прошлости, прихватајући ожиљке, који немо препокрише наше образе, шамаране у крвничким захватима очајних државника, уштви које би бесомучно узимале нас, људе слободних мишљења, у стисак принуђеништва. Лажно осуђен, одевен у бескрупулозност француске власти, био сам мета која се мора уклонити, онај којег треба држати подаље од пламтећих табора париске марве.

Грех, увреда оsrно бачена попут клевете, предаде ме у загрљај пустињаштва. Владар, идол, извор правичности, дозволивши себи снисходљиво ношење, згрануто је посматрао врућу пљувачку која је јаросно милела његовим челом, обликована језиком моје маленкости. Тлачитељски режим, сахрањен са монархистичким властодршцима, назирао се у његовом химничном

гласу, обраћајући се сопственом народу, пробудивши гнев у мојим костима.

Напрегнувши своје „петне жиле“, напустио сам вреву улица у запрепашћењу или пак у одушевљењу. Била је то и последња излучевина коју сам оставио у човечанским условима, пре него се обрех под густим облацима ове харлекинске установе. Били смо део велике игре, опасне, неприкосновено стварне, осетно поражавајуће.

Био је ово гулаг, филтрација свега лошег, чистка оних који су имали визију, оних који су били довољно храбри, довољно глупи да проговоре и о тас сопствене вечности обесе пресуду. Сваки жуљ на мојим шакама пламтео је у залуђеничком бесу, гневу који је растао кроз сваки нови ударац о сиве стене, подругљиве, неумољиве. Свега две године рада у окрутним условима јужноамеричког логора, пробудиле су у мени најцрње поноре, незасите, гримизне. Имао сам обичај да пишем на пажљиво обрађеној кокосовој љуштури, претходно срчући мирисно млеко које би се сливало са ивица мојих усана ка ушима. Тршчаним крајем стварао сам записе са отока, пробудивши у себи љубав према писаној речи.

Били смо на бедрима Француске Гвајане, оивичени океанским сазвежђем. Хибридне палме љубоморно би застирале небески свод, дозволивши поглед на звезде искључиво у површном одразу воде. Приликом таласима обојених вечери, замишљали бисмо хрпу новорођених свитаца, како би красили небо, зачикавајући Месец.

Укус који смо понели, а неки са њим и скончали у загрљају, био је укус стражарског ђона. Остављали би упаћење, отворене ране дуж наших плећа, насумично сејући песак дуж крвавих бразда, са чијих се крајева цедио тамножути гној, прошаран разорним мирисом гангрене. Поседовао сам увек срећу у животу, а и мањак година који су ми помогли да се изборим са недаћама у које сам ненадано заронио са непуне двадесет и две. Вода која је чврсто грлила неприступачне обале, била је инфицирана ајкулама које су повремено израњале на површину у нади да ће пронаћи несрећну жртву са чије је коже шаптала лепра.

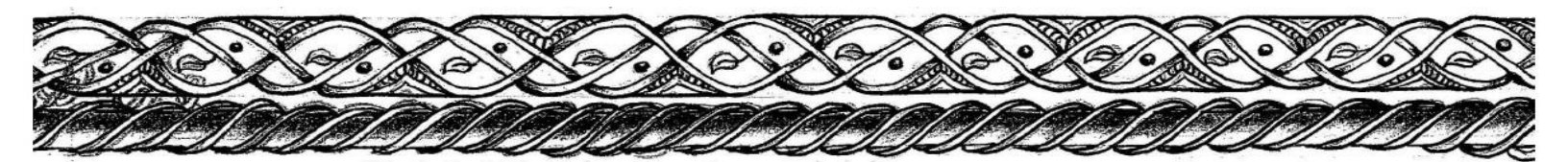
Мраморно обзоре освајало је хоризонт, роморећи у спокој слане бездани, препуштене стиску коралних спрудова, умивених шакама саблажњиве измаглице. Усамљени молитвеник, закречен нијансом слоноваче, грчевито је стезао пламен срамежљивог ћилибара, удомивши изгледела лица ореолом награђених ходочасника. Накривљено распеће снебивљиво је одолевало времену, приклонивши се јаловим падинама

отровних, злосутних, хриди. Обриси ожутеле, сунчеве, колајне тихо се препустише узнемираним таласима, потакнутим пеанама насртљивог развигора. Мирис горке соли, попут неуморне ткаље, уплитао би моје уздахе у тесну паучину, мрвећи усахла плућа. Низ пребијене табане гласно се стропоштао помокрен песак, належући на омању пешчану дину, подно мојих стопала.

Труло ткиво мермерног острва понирало је ка низинама, препустивши свој витичасти скелет пејзажном канвасу. Сасушена трска жудно је роптала низ ветар, обљубивши утрнуле, слане, образе. Шаком отирући прамен са чела, немирне клице прашине у беоњачама заиграше, утопивши се у сузама очајника. Жалопојни врисак допирао је са суседног острва, како је разиграни кафтан тонуо у неспокој зјапеће морске чељусти. Беше женски, справљен од чоје, боје уснулог, умирујућег, јасписа.

Оронули брод тромо је напуштао стерилне, зубате, обале жиговима бележећи пут у смирај. Са његових накривљених, њишућих, бокова јасно се назирало име опасно месингом, шкрто извијеним у „*Navire de la liberté*“.

Одабрани домаћини, сазвани у шпалир, сажаливо ме обујмише погледима, срамотно скривајући летве са којих се крунио мирис ужегле крви. Виспрени „ревидирани“ посматрали би ме испод накривљених рубова сламнатих

шешира, поносно приказујући сијасет озледа, распростртих дуж маљавих, кошчатих, телеса. Клешући бели камен чијом је површином хировито бректала сребрна жила, осетио бих откуцаје, па и пулсирање овог места.

Дежмекаст одрпанац, зашиљене браде и промућурног чела, снажним покретом положи свој први хитац на моја ребра. Други испратише његове осорне покрете отирући крв са избразданих образа, сузама испративши моје погнуто, обезличено наличје. Безмало грабећи за стопала, ревносно ме тукоше у волшебном ритму дубоких грцања.

Напустивши нутрину шпалира, последња молитва благо се отрже са њихових усана, наквашених севдалинкама и тугаљивим гримасама. Сунце је болећиво искашљавало последње зраке, јењавајући у гвајанским недрима. Кафтан је бестелесно надлетао Атлантик, бојећи свод дражесношћу јасписа.

Пригрливши сутон, моје постојање отиснуло се ка понорима, скривеним у суновраћеним венама Ђавољег острва.

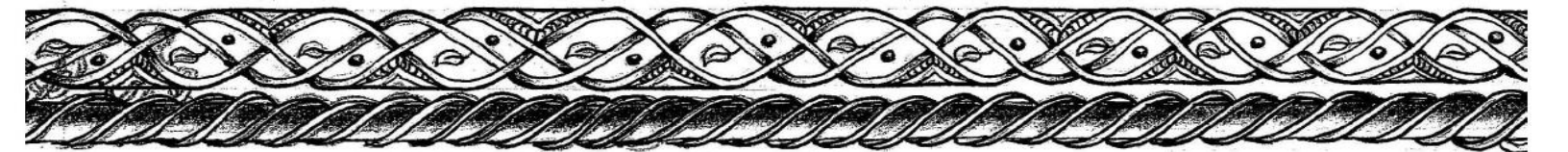
Била је то моја прилика, она која се стеже у снажни загрљај, тесно се надмећући за слободу остварења. Снажним корацима жвакао сам метре прашњаве стазе, слаломски напустивши руб светлосиве стене, шакама обујмивши сидро. Поклич збуњених затвореника губио се у даљинама.

Околности, додир судбине. Острво је нестајало за „бродом слободе“, називујући се у ретким обрисима хоризонта. Марширајуће палме тихо се наклонише у искреном поштовању, испраћајући одбеглог оточанина, сада сићушну прилику која је висила са усамљене крме слободарске будућности.

Прамац је беспоговорно нагињао ка мемљивим обалама Европе, грижући расплинуту неман, која би полтронски шармирала мирисну кедровину.

Неколицина горопада, нокширских фризура, полагала је своје похлепне шаке на прса у махнитом ритму припремања за бој. Били су забава за опијену посаду са чијих су језика пропевале капи јефтиног бразилског вина, чуваног у трбуху буради која су шетала са једне стране брода на другу. Стругање рикшетираних вилица гласно је одавало сласну гозбу, пропраћену остацима који су почивали у прашини бродског пода.

Дограбивши сиромашне остатке пилећег печења, сладио сам усне у просјачком заносу. Кормило је уз несносну шкрипу лизало масне прсте капетана, са чије се чекињаве браде ослобађао мирис меласе. Шаком скривајући своје потерничко лице, запутио сам се ка његовој силуети, која је нејасно титрала кроз прозачну месечину.

– Господине, који је курс, могу ли знати? – упитао сам неповерљиво, дрхтаво.

– Наравно, очекујемо назнаке Бискајског залива кроз неколико часова, месец нам не иде у прилог, осека је опустошила обале, стога ћемо се укотвити на сигурном растојању. Нема разлога за бригу. – изговорио је не осмотривши моју појаву, одашиљући дубок звиждук у густу маглу.

– Приуштио бих себи тренутак сна, *monsieur*.

– Потпалубље је у близини. – изговорио је, јетко испљунувши дуван.

Ситничавим корацима, са приметним олакшањем, наставио сам ка средишту брода.

Доспевши на одредиште, грандиозни мишић брода, уснио сам „француски сан“, мајчин загрљај, родну Аквитанију, *Place de la Concorde*, обелиск из Луксора, *La Seine*. Мршаво плаветнило, шкрто одевено, ишчезавало је у загрљају обале нероткиње, са чијих је бедара расла хладна, разгаљена пучина. Смарадно загорје, жудњом лихвара, крало је невешти одраз са уморних прса, безнадежно цвилећи низ океасно гротло. Усамљени галеб, гонећи таласе, посртао је пред тинтом величанствених даљина, ухваћених у грч постојаности, како се глас тихо ширио ваздухом, полазећу у сусрет копну.

Опорост мириса труле сардине тихо се искрадала са бискајског

пристаништа, стециште мишићавих река Француске, милујући осакаћено јарболско платно, умивено свежином орошеног ваздуха. Удице су благо поигравале на ветру, грациозно грабећи ка модроплавим дубинама океана. Рибарске песме, отете са усана вижљастих наличја француских морепловаца, благо су титрале у недрима јужног ветра, украденог са медитеранског беспућа, застртог набуситим Пиринејима. Ла Рошел, окупан опојним изданцима зоре, тихо је чукао у приобалном делу Поату-Шаранта. Са дока, надмена у својој величини, кула Светог Николе гушила се у пијачном жамору и кркетању групе жаба, које су са омање избочине посматрале јутарње струје западњачке регије. Запутивши се ка капији Паро, мој поглед фиксирао је часовник који је усамљено почивао изнад пролаза у град, шкрто покрећући казаљке огрнуте француским шансонама. Осећао сам се неизоставним делом ове заједнице, утопијске гунгуле, аквитанијске лепоте у чијим сам колевкама повијан и узгајан.

Усамљени перон лежао је у сићушној ували, шкрто одевеној у шипраг, прошаран пастелним бојама. Мусава локомотива сиктала је низ пругу, невољно повлачећи сићушне купее преплављене телесима која се неуморно тискаше у борби за ваздух. Пут се рађао у нејасним обрисима, како је белешка лагано одузимала простор на хартији.

Марко Галић

ПОМЕНИ НА ЖИВОСТ

Ширина поља које се подвлачило испод неба била је непрегледна. Са небеса сиђоше пихтијасте масе магле, потиснуте одозго, од горе, од изнад света. Доба дана, убилачко, оно подмукло и варљиво, оно склоно приказу опсена и варки, тешка некаква доб, одмакла од јутра, примакнута стварности, облепљена сенима и изненадним трзајима природе. Погдекоје дрво да подсети на живот, земља избраздана дугим кишама, дубока, тешка за ход, а земљани, утабани пут лелујаво вијуга ли вијуга – чудо за равничарско тло. Некада су овде биле планине, биле висине и стење, онда се све сравни у једном трену времена. Све слепи пошаст богова и духова, њихов бес и раскол, њихова таштина и жеља да прогутају све, да остане плоча.

Пољем су се вукла запрежна кола, два коња, два човека, један сандук, шесторе очи. Коњи су западали у бразде тла и мокраће неба, а два човека су се труцкала. Један је дан, а други ноћ, један је сунцем опаљен и горен, а другоме је лице одваљено од месеца. Њихови погледи су били непомично заривени у потрази за коначиштем, за крајем пута и почетком људила и живота. Пустара.

- Данима, данима! Имам осећај да данима јашемо! - човек обриса мокрило ваздуха са чела и прстима пређе кроз густу црну косу. Његова кожа бејаше црна као покровна земља, а очи угљене и травне.

- Ти и твоје проклето претеривање. Кад прођемо ову пустолину све ће бити брже, свет ће бити бржи.

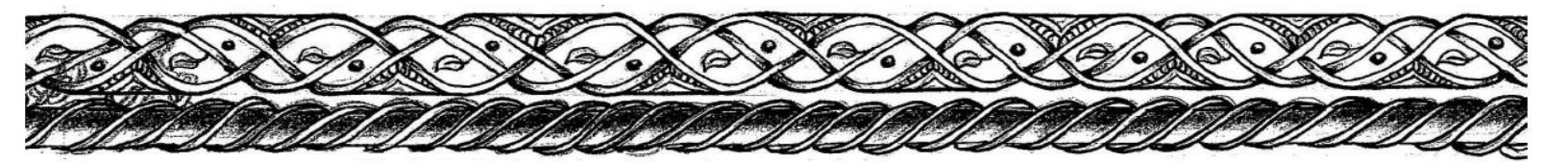
Други човек се узалудно својим танким уснама насмеја пустоши око себе. Његове беле руке су лабаво држале узде, а глас му је био од оних који се једном у животу чују, невероватно моћан, толико да његова боја остаје годинама припијена уз сећање мозга слушаоца.

- Имам осећај да већ хиљаду вечности идемо у круг. Ово дрво је исто као и оно од малопре! – бесно узвикну Огњени покушавајући да смири дрхтај у својим снажним рукама.

- Не дозволи да те порази. – подозриво око себе погледа Реља – Не дај да те поједе својом празнином.

- Ти се баш сналазиш са Ничим? - упита га Огњени пажљиво звератујући у гриву свој црног коња и на неки начин чекајући да се исти осврне и суне пламен у његово лице.

- Ништа боље од тебе. – Реља покуша да сасече ову тешку и влажну расправу. Реља запева. Његово лице придође још лепше у том стању, очи

му се допола склопише, а чело доби некакав мудрачки израз. У том моменту му се чинило да га хиљаде очију из магле сече својим неприсутним погледима, и он повиси глас, посла га надалеко, да убије страх, упије густу снагу магле и преобрати је у смисао.

– Аман, бре, да л' си ти нормалан?! – пресече га Огњени драњем.

– Шта ти је ког ђавола? – Реља се трену.

– Не смеш да певаш кроз гору...
– рече тихо и бојажљиво велики човек
– Огњени.

– Види се да те је баба одгојила.
– рече Реља, покушавајући да учини неприметном nelaгодност која му се усади по стомаку.

– Реља, богати, шта је оно тамо?
– Рељи се стрепња расцвета по стомаку, Огњеном доња вилица задрхта, још више се успори читав склоп некретања око њих, звук се сали у једно просто и напето брујање. Нигде душе, забоба, овде нигде душе! Некаква лоша земља испод њих, некакво лажно небо изнад њих, и гомила беживота, хрпа празнила и бездушја, и то проклето труцкање сандука који су вукли још од Северног града, ка нигде. Реља спусти гомилицу пљувачке низ бело грло, и готово да му се учини да је иста пала испод њега, сломила се, у истом моменту претворила у маглу и уздигла до граница његовог носа, да га гуши.

– Хај' се вратимо. – предложи Реља.

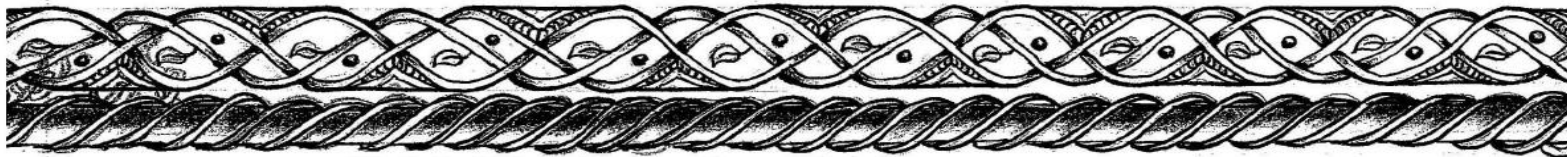
– Дај, човече, није то ништа, животиња нека, имамо оружје, немамо од чега да зазиремо, проћи ћемо поред тога као да је плод овог Ничега око нас, као да је ништа посебно.

– Огњени, ово нешто није у реду, ово је човечанско обличје, али се не помера, не мрда се, вратимо се док још није касно.

– Слeп ли си, аман! Видиш ли да је сићушна прилика, можда некакво дете или нешто, удовица, лудак, баба, неважно, требаће нам још хиљаду година да идемо да бисмо стигли куд смо намерили, ако се сада вратимо.

Огњени убрза свог коња. Реља није имао избора осим да га прати, није био храбар, али је био смео, био је спреман да сустигне Огњеног, барем због терета који су обојица вукли. Што су се више приближавали прилика је постајала јаснија. Разбирали су се облици мале главе, случајно спуштених руку поред складног тела, сада су већ били увидели да пред њима стоји неко, окренут им леђима, неко, ко можда и дише, има могућност да се помера и говори, и тај неко био је (видели су долине под обрисима плашта) од меса, и под тим месом, по том месу, тачније речено, текла је крв, она права људска, црвена, светло црна, јуришала је врела по ходницима мреже вена и хранила је то крхко телашце.

Зауставише кочије на неколико метара од прилике. По први пут њих двојица удахнуше ваздух на исти начин. У њима је било nelaгодног

нестрпљења, ишчекивања, прегршт речи одабраних за дозивање и скретање пажње, било је воље, тежње, да се нешто догоди, да се појави, у свом том сивилу једнакости, нешто, што сећа на постојање боја.

Она се окренула. Прилика је постала живост, и та гомила бића ту пред њима је у том трену времена једино и могла значити живот. Деси им се постање, деси се рађање, потоци хладних планинских вода севали су из белине њене коже, сва чудомоћна трава замириса својим најузвишенијим мирисима из њених очију, а валови и валови њене дуге косе презреле црвене боје сламаше се далеко до њених кукова. Црна одора је била неважна због боја које је њено тело имало. Можда и није била цела она толико важна, обојена мирисом прскутавог здравља, колико је била потребна, колико је била у том моменту неопходна тој двојници, залуталих у једном великом Ничему, у једном бесконачном Невремену, у том Непољу, у стању свести које никако није могло значити живот, а тешко да је било и сан. Она се насмеши, испусти из руку неко пресахло цвеће које је држала, окрену се тако да је сада цело њено тело било у оквирима њихових погледа, и она је то знала, и увидели су да је она то знала, али нису марили, јер када се деси једна оваква чудност, један својеврсни преображај свести, није грех признати надмоћ.

– Жена. – рече Реља загледан у тај приказ њеног косог осмеха који је видео.

– Жена. – потврди Огњени, и у том тренутку, она постаде стварна, са свим својим бојама живота.

Она приђе коњима и они се умирише, постадоше камен и стење, подиже поглед ка Огњеном, па ка Рељи, све време их гледајући некаквом животном радости која је разливала задовољство свугде по њиховим бићима, заплитала се по њиховим лобањама, у маниру бршљена заривајући се у њихове кости попут купиновог трња, које са друге стране у устима придобија потпуно нови, опори значај. И сва њена коса и кожа и очи, сви ти бесконачни бели брегови њеног тела опкољени великом одећом, ватра коју је тамнило њене косе сакривало и очи, питоме, срнеће, а зелене и још зеленије, опседали су њихове крви.

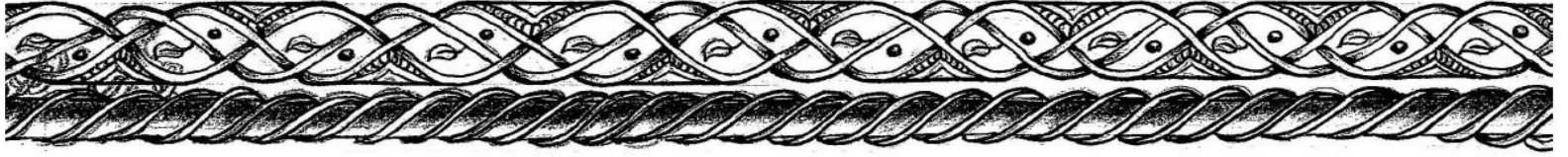
– Шта се дешава? – упита Огњени, гледајући у једину њу, а обраћајући се Рељи. Не слутећи да ће то се десити, потпуно спремни да никада не уживају присуство њеног гласа у њиховим ваздусима, она проговори:

– Некакав спој свега прошлог. – урадила је то хитро и звонко, више као птица него као жена, више као природа него као човек.

– Чега прошлог? – упита је Реља, трпећи блажесно распадање сопствене физике у том тренутку.

– Мог порекла и твог порекла. – рече она, а празнило задрхта њеним цвркутом.

– Куда си кренула? – прати Огњени, покушавајући да смисли

најлепше могуће место где би могао да смести тај Живот који гледа испод себе.

– Ка Западном граду. – рече она и њихове мисли почеше да се навикавају на друштво једне жене. Међутим, желуци им се следише кад схватише да је једино место на којем би могли да је сместе било поред сандука у којем је вечно спавао њихов мртви пријатељ. Како да такав живот сместе поред смрти? Мора да постоји други начин. Она се намршти кад јој предложише да седне са једним од њих двојице, а радо прихвати да седне поред мртваца. Путовање се настави, како су они покушавали да се навикну на њено присуство.

– Опасно је путовати сам. – рече јој Реља не окренувши се.

– Како за кога.- она се насмеја, ломећи некакву сигурност преко гласа, а онда настави – Ништа мање за мене него за вас.

– Ко ме идеш, доле, у Западни град. – упита је Огњени, не издржавши да се на трен окрене и не погледа је.

– Идем Старцу, рекао је да ме чека тамо. – рече девојка која је у том тренутку изгледала као да је некаквом неразумљивом моћи и јединством гледала у ту празнину око њих. Реља покуша да је упита о каквом Старцу говори, али га она пресече питањем које је у себи садржавало ону упитну дечију радозналост.

– За кога је сандук?

– Унутра је наш мртви пријатељ. – одговори Реља окренувши се благо ка њој.

– Али није. – рече она и поче да се смеје. Реља и Огњени зауставише коње.

– Како, бре, није? – упита Огњени, скочивши свом својом тежином на земљу и крећући се ка задњој страни приколице.

– Па, утекао је. – насмеја се девојче оним раздраганим кикотом.

– Куда утекао, шта говориш ти?! – Реља слете у једном покрету на земљу.

– Силази доле – викну Реља – Долази овамо! – она беспоговорно послуша.

– Говори, шта си урадила? – ухвати је Огњени за мишицу и осети танушност слојева њене одеће и испод њену меку кожу.

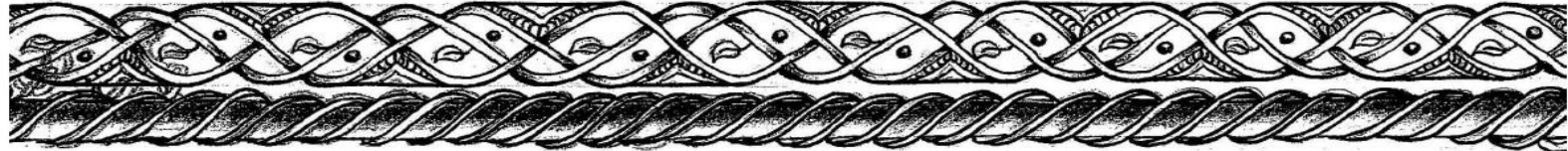
– Ада ништа, човече! Само сам села где сте ми рекли и мировала! Нисам ништа, стварно нисам!

– Ко си ти и како се зовеш? Одакле долазиш? Зашто си сама у ово доба ноћи? – нападе је Огњени и осети њено мигољење под његовом бесном руком.

– Мислим да је у овом тренутку важније где је ваш мртви пријатељ него ја. – рече и обојица се сложише.

Оставили су девојку да седи на приколици, а њих двојица кренуше у лутање свог живота. Прва погрешна одлука: кренути на две различите стране. Друга погрешна одлука: оставити њу саму у магли и не везати је. Трећа погрешна одлука: поћи стазама мртвог.

Огњени се највише замарао ходањем. Тешко је подносио само и

некакву болесно неутољиву жељу да врисне, да испуни простор, да створи некакву буку око себе. Растрзала га је тишина и чамотиња, гутајући горке колутове неизговорених речи имао је осећај да ће у једном тренутку почети да повраћа крв и пелин. По стопалима као да су жариле бодље и надражаји љуте коприве, а по длановима је осећао бридење, као да руке није померао сатима. И чинило му се тако, као да хода деценијама, као да је цео његов живот био само низ проћерданих сати и узалудних минута. Размишљао је много о жени, и у неким моментима као да је могао да начује онај њен звонки птичији гласић помешан са гласом његовом мртвог пријатеља.

Реља је, повучен другом страном, заостајао за сопственим мислима, које су се попут сени гегале испред њега. Његово тело му се чинило бестежинским и празним, сваки удисај је од њега претио да направи хиљаду парчића сивог меса. Он је умишљао да осећа мирисе који би требало да станују у том пољу, сећао се мириса жене коју је оставио саму у свој оној немаштини и није се кајао. Сећао се свих оних пролећа и расцветалих грана које је пропустио, а који му у овом моменту толико недостају. Он је највише волео мирис клеке и којекаквих неуредних жбунова, а сада једино што је живело у њему било је бескрајно море, некаквих, по први пут, осећаних трава, које не успевају да се одрже на

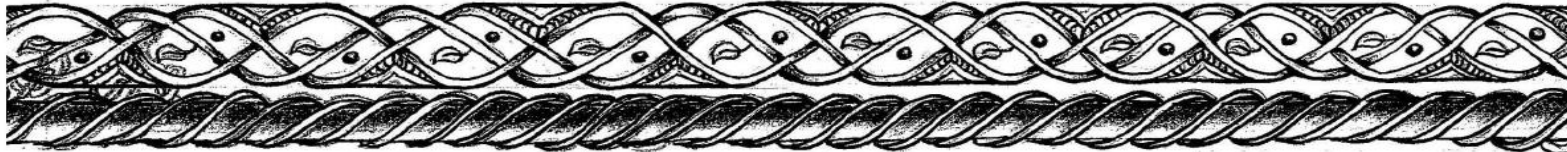
светлостима земаљских дана, које једино могу да цвату уколико их под своје узме дашак подземног ветра. На моменте је могао да се закуне да чује девојачки кикот, можда чак и шепурење, али и речи које је често говорио његов пријатељ.

Последње што су обојица видели био је јутарњи напор сунца. Несвест је дошла лако, као каква потмула звер која је сво време овог цикличног лутања била учаурена у њиховим телима.

Пробудише се у Пољу. Зеленом и цветном, готово непристојно раздраганом, у поређењу са синоћњим бедилом. Угледаше један другога из даљине, јер је плочност тла тако нешто дозвољавала, трчали су у сусрет један другом, заобилазећи најтамније црвена стабла некаквог новорођеног дрвећа. Газили су по дубоком зеленилу некаквих трава управо расејаних. Небо је својим светлилом било готово бело, а њих двојица радосни и живи, одбегли из русваја разарајућег црно-белила. Нашли су се на друму, поред запрежних кола где су се и растали. Жене није било. Као да се сва боја из ње првим зраком сунца разлила по читавом пољу које је у овом тренутку пуцало од живота.

Ни пријатеља није било. Отишао је са њом.

Кристина Радомировић

❧ КАД СУ СЕ ДЈЕЦА ИГРАЛА РАТА ❧

Сарајево, јесен 1991.

– Велики поглавицо племена, нападнути смо са леђа. Отели су нам све минти жваке, које су требале бити Ваш рођендански поклон. Нисмо могли да стигнемо да одемо по стријеле код Акија у шупу, јер смо чекали Вашку да заврши са ручком, није му дала мајка да изађе, док све не поједе...

– Не смијемо више толико времена трошити на ручак. Они увијек прије нас једу. Од данас ћемо сви заједно радити на скупљању хране за склониште. Сви нек' донесу понешто из куће. Тако да се не морамо враћати да би ручали кући.

– Моја нана је правила гурабије.

– Ја ћу донијети уштипке. Спремала ми мајка јутрос за доручак. Може ли неко понијети шећер.

– Ево ја ћу.

– Наћи ћемо се овдје кад велики сат буде на пола.

– Понесите стријеле, можда вребају из чика Сафетове авлије.

(Бам, бам, бам)

– Мртва си Амра, и сад си наш заробљеник. Оставићу перушку да знају да смо те одвели.

– То је све зато што играте на превару. Правите се да сте гладни прије него што је ручак. Пффф, и ви сте ми неки каубојци.

– Ко ти је крив. Ми смо се фино плисали.

– Не бих ти ја сад ни била каубојац. Ми живимо у склоништу од лишћа и дрвећа, а ви се кријете у подруму код чика Сафета. И имате глупа имена.

– Али ми имамо бољу опрему. Јуче нам је Марко подијелио марамнице, које нам је његова бака сашила. Сад смо сви у тону. А ви сте распарени. То што знаш гдје нам је скровиште, значи да си ти си била та која нам је украла кестење.

– Нисам, Алаха ми.

– Лажеш, држиш савијене прсте иза леђа. Стигли смо.

– Буфало Билу, имамо заробљеника.

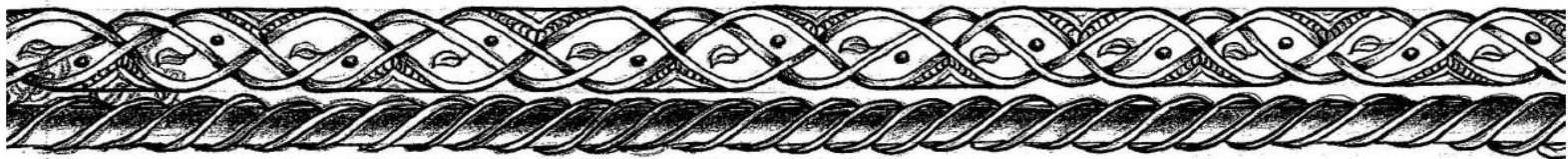
– Завежите јој руке.

– Чујте и почујте Велики бијели народе, ових дана смо напредовали и успјели да заузмемо два главна ћошка у улици. Са добрим распоредом и тактиком, успјећемо да заузмемо Обећану земљу. У ту славу приносим ову чоколаду што сам јутрос ишаниро из гранапа. Амин.

Сарајево, прољеће 1992.

Сриједа

– Амра, Амра, гдје си ти јуче. Читав дан сам кружио око твоје куће.

– Ходи вамо. Ај пожури. Не смије ме нана видјети. Показаћу ти једно мјесто. Ајде брже ... брже.

– Видиш, ту смо. Овдје нас никад неће наћи. Рећи ћу ти касније. Покажи шта си донио.

– Имам двије сличице, оне што их лијепиш пљувачком, па кад одлијепиш пола сличице остане ти слика на руци. Имам малу заставу и лутку, украо сам је од сестре, неће ни примјетити, има их превише. Шта ћеш ти?

– Дајем ти индијанског поглавицу за двије сличице.

– Ајде.

– А подјелићемо чоколаду, донио ми амица из Њемачке, и то ти је за лутку, ионако ми се не свиђа црвени лак на њеним ноктима.

– Може.

– Хоћу одмах да залијепим сличице. Чекај да скинем рукавице. Једну на десну, а једну на лијеву руку. Ај пљуни.

– Гдје ти је Емир?

– Отишао с бабом, требају неке папире да среде. Не разумијем ти ја то. Нана јуче читав дан плакала. Мало плаче, мало плете, па онда уздахне. Рекла ми је да се не смијем више дружити с тобом. А ја сам јој само испалазила језик и побјегла. Зато ме сад и тјера. Рекла ми је да се без прута не враћам. Је ли готова? Морам је скинути, не могу више да чекам.

– Ај'. Дај да видим.

– Не видим. Окрени руку... Чини ми се да је птица.

– Није птица то је голуб. Видјела сам код Емира на теки истог. Имао је и

так'у травку у устима. Нацртала му другарица прије него што је отишла.

– Више волим земаљске животиње него те што лете. Шта кажеш?

– Свиђа ми се. Ај' другу. Ово је цвијет. Није нешто. Сљедећи пут имам право да узмем више.

– Хладно је. Морам ићи. Доћи ће ми мајка с посла.

– Ајде. Сутра на истом мјесту, у исто вријеме.

– Не могу сутра, требаће ми времена да набавим. А и сутра ми је слава, нећу моћи да побјегнем.

– Онда субота.

– Понијећу ти колаче.

Понедељак

– Еј Амра,..Амра, чекај. Што ниси дошла у суботу. Свашта сам набавио.

– Не могу сад причати. Дођи у седам вечерас у тајни пролаз. Реци Акију, Селми, Вашки, а ја ћу звати Елму.

– Није Вашка ту, јуче сам му бацао камење у прозор. Никога није било. Рекла ми је тета Нена да су јуче сви отишли. Питао сам је и кад ће се вратити, уздахнула је и рекла ми да неће имати гдје да се врате. Нисам је разумио. То је сигурно неки њен фол. Мора да це бити да вјежба. Знаш да је она глумица, видио сам је једном на телевизији.

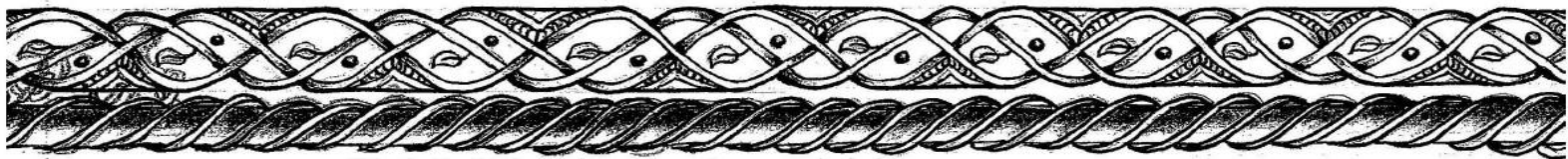
–Ето ми мајке, ај' бјежи.

19:23

– Не можемо се ни данас играти индијанаца и каубојаца.

– Нисмо једно 5 дана. Шта ћемо сад?

– Можда су се играли данас без нас?

– Долазила ми је малоприје Елма, оставила ми је мачку. Рекла је да мора да иде код сестре и да њена сестра не воли мачке и пуно кише од њих и још плус живи у оним великим зградама. То су ти оне велике, веће од твоје, не мораш ни ићи пјешке. Возиш се у неком лифту. Причала ми Елма, прошле године, кад је ишла на распусту. Путује преко мора, а каже ми нана да мачке не воле воду. А тај лифт ти је као ауто који иде према небу. Притиснеш дугме и одвезе те гдје хоћес. Оставила сам мачку са наном... Нећу никад да остарим, као она. Вољела бих и да не порастем, овако ми је таман. Могу да се сакријем у ормар у ходнику, гдје бабо држи неке папире и каблове, а некад ту крије и флаше друкчијих боја. Ту сам једном побјегла, кад сам разбила бабов сат. А онда сам изашла јер сам чула да је рекао да је боље да сама изаберем прут, него да он бира. А знам да би он изабрао онај са трњем. Нашла сам неки дебљи, он ти мање боли. Нисам плакала. Ја ти не плачем. А гдје су Аки и Селма?

– Акију није дала мајка. Када падне мрак, они ти навлаче ролетне и све затварају. Има тако једно цетри дана. Свако јутро сједнем испред гранапа и чекам да видим хоће ли неко жив од њих изаћи. Не бих ја могао тако. Питам се како дишу, или удахну таман колико им треба док не сване. А ни Селму нисам видио.

– Чула сам кад је бабо причао са амицом, био он синоћ код нас, каже да ће се пуцати овдје. Били су

озбиљни и ћутљиво су пушили. Нису чак послије вечере пјевали, како обично знају и није ме амица ставио у крило и дао ми бомбоне. Мислиш да је то оно као кад се ми играмо индијанаца и каубојаца, само што сад старији играју умјесто нас?

– Није фер да нам узимају игру. Што не смисле нешто своје. Знаш откад је она наша. Сигурно је неко издао од наших. Перо је стално са татом у гаражи, можда му се омакло, па рекао. – Можда и јесте. Видјела сам ја да је нешто радио са прстима иза леђа док је трајала заклетва.

– Види шта имам!

– Гле откуд ти?

– Сестра добила од тетке, кад је долазила за славу. Слушај. То ти је музичка кутија. Окренеш овдје два пута и она свира.

– Колко тражиш за њу? Даћу све сличице фудбалера које Емир има и ону лопту на којој се потписао онај фудбалер што је био на телевизији. Неће ни знати, мајка ми је рекла да је отишао на неку барикаду, нисам је смјела питати шта је то. Не излази из собе већ два дана и једино што се чује кад наслониш ухо на врата је плач.

– Па не знам..Размислићу.

– И, и, и индијанске шаторе и два коња.

– Али сутра донеси све и ја ћу тад донијети кутију.

– Постаћу каубојац, ако ми је даш.

– То је добар залог. Обрадоваћу Буфала, кад се врати. Морам сад ићи.

– Еј чекај, само још нешто. Види није ми се скинуо голуб. Кад перем руке,

све перем около сапуњицом, да не би спао.

– Стави понекад оне наше љековите траве, којима смо лијечили Вашкино кољено, кад је пао са осматрачнице. Стоје ти у рупи од дрвета иза гараже.
– Хоћу. Видјећемо се сутра.

Сриједа
20:00

Оставио сам ти кутијицу у олуку у пролазу. Немој више од два пута да окренеш кључић, онда се музика превише убрза. Јуче сам три пута долазио, али те није било. Немој да мислиш да је за посве, нећу заборавити да си ми дужна. Сад одох код тетке у Београд. Мој тата ће чувати кућу и мој каубојски пиштољ. Рекао сам му да га позајми, ако му буде требао. Брзо ћу се ја вратити. Обећао ми је да ћемо ићи на пецање кад буде прољеће, а то ти је зачас. Моја сестра је учила то у школи. Немој да даш Перу све сличице, ако ти буде нудио ону праћку што је добио у смокију. Мени фали она сличица фудбалера, број 23.

Четвртак
09:30

У аутобусу је загушљиво. Више бих волио да путујемо по ноћи. Све вријеме сам се окретао и гледао Сарајево. И видио сам црне облаке. И онда је и Сарајево постало црни облак. Рекла ми је мама да ће да грми. Ако се уплашиш, сакриј се у бабов ормар и пјевај ону пјесмицу „Падај, падај кишице“, што смо учили у школи.

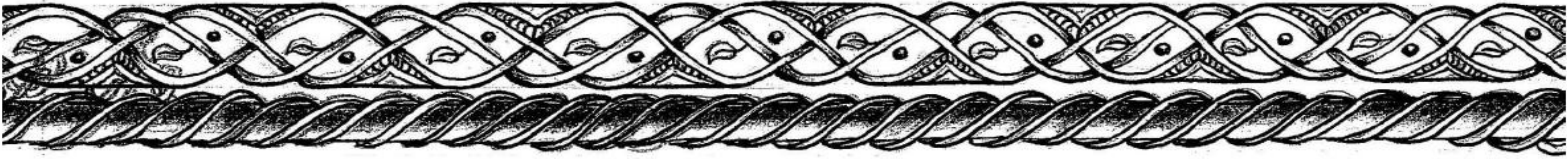
Брзо ће то проћи. А послије ће сигурно падати киша и ти изађи на улицу. И кад будеш расла, замоли кишу да ти да мало висине и за мене, јер не могу да изађем из аутобуса. Заборавио сам кликере у кутијици испод кревета. Ако будеш хтјела да се играш, позајмићу ти, али да вратиш све како је било. Црвени са црвеним, зелени са сивим. Неке жене у аутобусу су плакале. И мајка је плакала, видио сам је кад је брисала очи. Нисам разумио ништа, осим да ми се не свиђа како се игра наша игра. Нити индијанци имају перушке, нити каубојци имају шешире. Само ружна зелена одела и металне капе. То је добио и мој тата. Рекао сам му да је глуп што се игра. Надам се да твој бабо није пристао на игру по новим правилима. Немој се играти ћаре са осталима, ако се врате. Брзо ћу ја доћи. Дужна си ми сличице, лопту са потписом, шаторе и два коња. Објавићемо да си каубојац кад се ја вратим.

Београд, јесен 2002.

Сриједа
02:35

Сањао сам да се играмо жмурке у твом дворишту. Перо је био нови колач, па је жмурио. Вашка, Селма, Кики и Фуке су били иза дрва. Ти си побјегла у ормар твог баба, у ходнику. А ја сам се попео на дуњу. Послије тога је Елма дошла и рекла: Плус спас за свију нас.

Јована Остојић

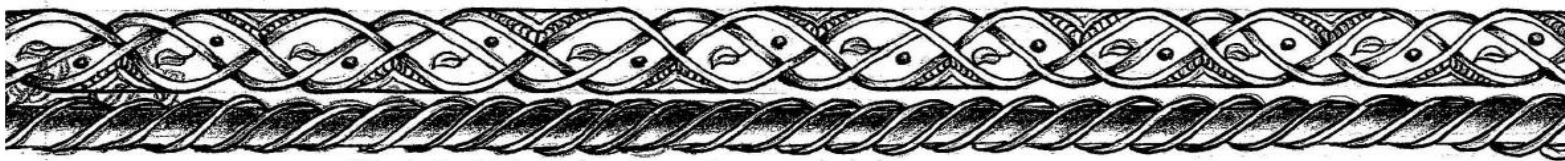
МРАК

Соба је већ била пуна дима. Запалио је ко зна коју цигару по реду оним упаљачем који му је она поклонила. Жар од дувана и папира је светлео на врху ње у мраку, откривајући у диму који је испуштао кроз нос слику његовог села. Ту причу му је испричао деда још пре двадесет година. Седели су на степеништу испред сеоске поште када је поред њих прошла нека приказа са подигнутим фењером у мршавој руци. Исцепане прње су једва скривале голу, згурену масу костију и коже (као да је старац сопственим лојем пунио тај фењер). Ходао је ситним корацима при чему му се глава, са више браде на браздастом лицу него косе на темену, тресла као на раменима епилептичара. Очи су му некако гореле скривене под наслаганом кожом попут пећинске ватре.

Он је тада био још мали и није знао за страх као што није знао ни шта је то што тако слабо светли у рукама тог старца, немоћно под сунцем. И морао је тада деда његову дечачку радозналост примирити причом о Славку и његовом фењеру.

Видиш, тако је деда Станислав увек почињао своје приче, Славко се родио к'о дуго ишчекиван син, после три кћери. Његови родитељи, покојни Јован и Стамена, били су

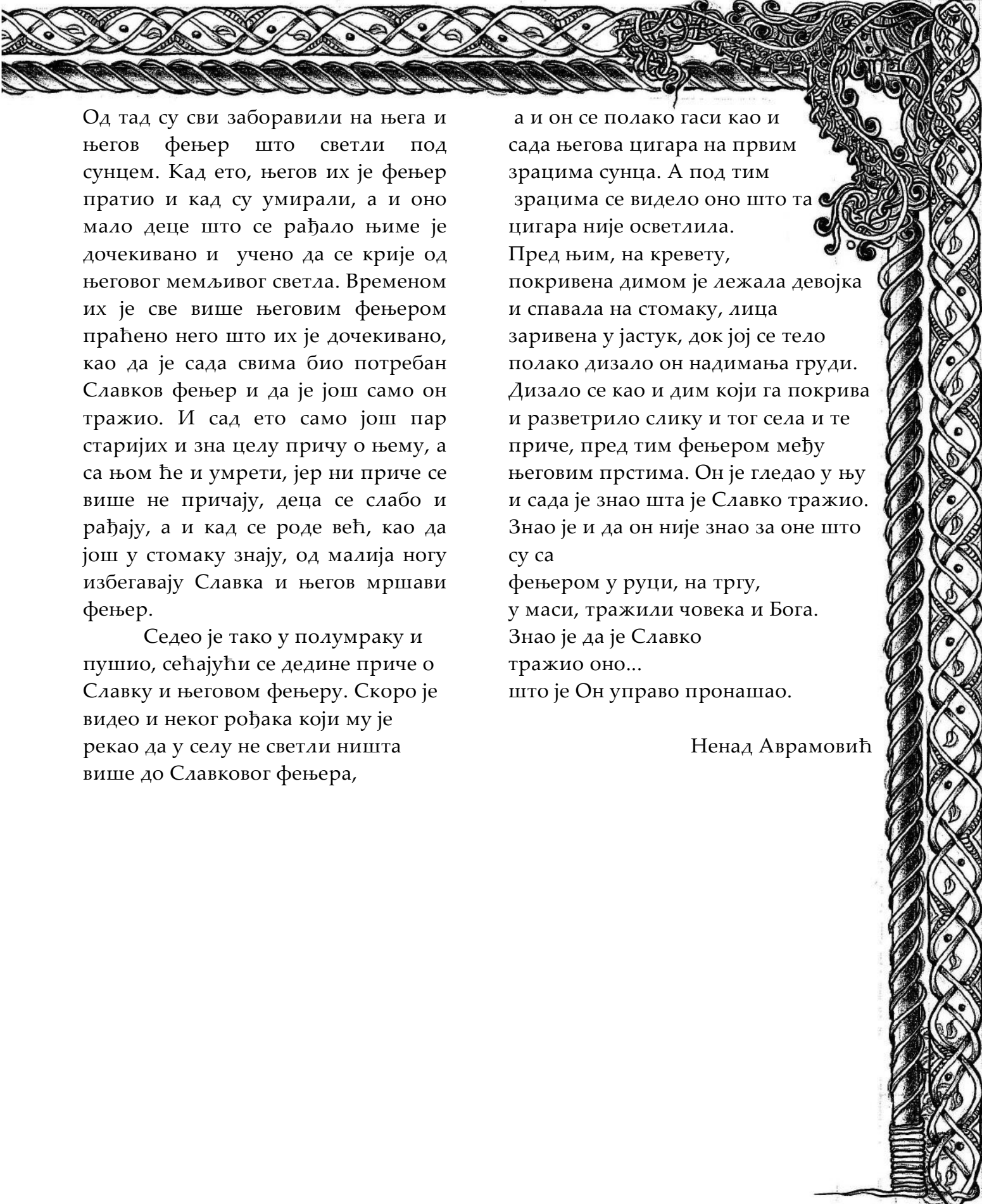
сиротиња. Имадијаше само мало земље и нешто букове шуме горе у забрану. Читаво лето су проводили у надницама како би одгајили чељад. А било је то и ратно време па би и оно што зараде узимали ил' наши ил' њини, а мали Славко би остај'о гладан. Тако су године пролазиле, држава и село у њој расли и гојили се, а Славко је остајао мали и мршав. Чим је свршио основну школу поче и он да ради по туђим њивама за мало куруза. Ето, у њиви је и примио позив за војску, а регрутацију једва прође јер је био неухрањен. А војска га је, к'о и свакога у тим временима, вратила к'о читавог младића спремног за женидбу. Ожени се, на чудо читавог села, ћерком Стева воденичара. Славко је вазда био миран и ћутљив па је у њиним очима био туњав и мутав. Међутим, они нису знали да се он са њом виђао у рашћу иза воденице пошто је сваки дан помагао њеном оцу за мало белог брашна. Временом је он радом проширио имање и уз Маријин мираз постао домаћин, али су они и поред тога били једина сиротињска кућа у селу. Када су сви уводили струју, каблови су заобишли њину кућу. Нису имали да плате неку малу таксу за увођење. Тако се Славко свако вече мог'о видети како из

куће, где су му спавали родитељи, са фењером у руци иде у брвнару, где су Марија и он спавали. Борио се тако са фењером попут свица међе светиљкама, село се мањало и развијало, а само је он шупље опанке пунио блатом. Ипак, борио се Славко и ширио знојем натопљену земљу, но сада тим имањем није им'о ко да протрчи, да се поигра и рад му олакша. Седам година је прошло како се Марија и он узеше, умреше и његови родитељи, а у кући ништа не закмеча. А село к'о село. Крезаве бабе су, руком скривајући масну косу под мараме, шапутале о неким клетвама и враџбинама, док су остали у браздама сејали приче о неродном Славку и његовом семену. Једном, када се враћ'о из поља, он сврати у кафану да којом ракијом распали душу и умири уморно тело. Док је седео тако, сам, у углу, са главом међе длановима, приђе му Марко. Сеоска испичутура и тип оног сеоског провокатора који увек у туђој несрећи нађе повод за шалу. Узео је неки стари фењер из кафане и клатио га испред Славкове главе, изнад чашице ракије и говорио му да је онај његов слаб и да ће са тим боље наћи ону ствар. И читава кафана се смејала све док Славко не испи ону ракију, устаде, узне фењер са стола, прође покрај Марка, који је још увек ту стај'о, и оде, а за собом остави збуњену и постиђену гомилу блата у опанцима. Прошле су још три године тишине у, и око

Славкове куће, док на крају не закука он сам, за Маријом. Умрла је мученица од јектике иако су по селу говорили да је умрла од туге, од неуспеле трудноће, од његовијех батина...

На са'рани су последњи пут видели нормалног Славка, мирног и тихог к'о и увек, а од тад га нико не виђе до даће покојној Марији. Вече уочи тога, неко га је углед'о како са фењером у руци луња по гробљу и нешто завирује око споменика, а већ сутрадан се такав појавио и у селу. Сви су тад мислили тугује, није му лако, али проћи ће га. Међутим кад то потраја и три месеца, опет селом заколаше приче о Славку. Овај пут су сви говорили исто: полудео је. Нико га ништа није ни пит'о, само су га пуштали да се провлачи између њих са фењером у руци и то у сред бела дана. Ни он сам ништа није говорио и само је звер'о око себе оним ватреним очима, држећи фењер подигнут негде у висини главе. Једино га једном онај исти Марко, у оној истој кафани, оним истим подсмешљивим гласом упита шта ради са тим фењером по цео дан. Он је тада седео за оним столом у углу, подигнуте главе, са рукама на асталу и упаљеним фењером међу њима, истим оним који је пре неколико година из те кафане и однео. И прошло је бар пет минута, Марко се већ окренуо ка свом столу кад му Славко одговори тихо, у две речи. Рекао је само да тражи нешто.

Од тад су сви заборавили на њега и његов фењер што светли под сунцем. Кад ето, његов их је фењер пратио и кад су умирали, а и оно мало деце што се рађало њиме је дочекивано и учено да се крије од његовог мемљивог светла. Временом их је све више његовим фењером праћено него што их је дочекивано, као да је сада свима био потребан Славков фењер и да је још само он тражио. И сад ето само још пар старијих и зна целу причу о њему, а са њом ће и умрети, јер ни приче се више не причају, деца се слабо и рађају, а и кад се роде већ, као да још у стомаку знају, од малија ногу избегавају Славка и његов мршави фењер.

Седео је тако у полумраку и пушио, сећајући се дедине приче о Славку и његовом фењеру. Скоро је видео и неког рођака који му је рекао да у селу не светли ништа више до Славковог фењера,

а и он се полако гаси као и сада његова цигара на првим зрацима сунца. А под тим зрацима се видело оно што та цигара није осветлила. Пред њим, на кревету, покривена димом је лежала девојка и спавала на стомаку, лица заривена у јастук, док јој се тело полако дизало он надимања груди. Дизало се као и дим који га покрива и разветрило слику и тог села и те приче, пред тим фењером међу његовим прстима. Он је гледао у њу и сада је знао шта је Славко тражио. Знао је и да он није знао за оне што су са фењером у руци, на тргу, у маси, тражили човека и Бога. Знао је да је Славко тражио оно... што је Он управо пронашао.

Ненад Аврамовић

НЕВИДЉИВО А ПРИСУТНО

ЕСЕЈ О МОТИВУ УРОКА У КЊИЖЕВНОМ ФОЛКЛОРУ

Гора, као епски простор, представља станиште онога што је епском човеку онострано, мистично и необјашњиво. Својом дивљином и неприпитомљеношћу она значи нешто што није човек, она је дом онеме што је демонолошко, далеко и често по човека погубно. Овај простор ће у хајдучкој епици изгубити митска својства и попримити значење дома и уточишта, што је прилично супротно његовом првобитном значењу. Предхајдучка гора је својом непознаношћу човеку представљала опасност која се могла уобличити у демонолошко биће (вилу), звучно-светлосни сигнал (глас из грома), или пак у некакву јачу силу, невидљиву по свом манифестовању, али изузетно присутну по свом деловању – урок. Укратко, опасна сила се смешта у опасан простор.

Урок се не везује искључиво за горски простор, он поприма маха по читавом епско-човечанском свету; он је у иреалистичном смислу вид објашњења за оно зло које се наизглед безразложно дешава. У појединим случајевима урок се материјализује речју у виду мотива стреле, међутим, углавном остаје означен само као сила, као чиста моћ, која пажљиво бира коју лепоту ће да узме за себе. У овом случају ће пре бити да је реч о поетској метафоризацији него о материјализацији саме појаве. Бајалице се, при чишћењу уреченог обраћају самом уроку, и тада се он представља као живо биће:

*Урок седи на прагу
Урочица под прагом
У урока три ока:
Једно око водено
Друго око ватрено...*

У сваком случају, главни појам, тј. мотив за који се везује урок, јесте лепота. Човек који је леп или је сам по себи урокљив или бива подложен уроку. У више поетском него научном објашњењу, урок је део природе. За човека који верује природа је савршенство, (не)умољива сила која као таква захтева и привлачи савршено (лепо) себи, која присваја. Свака натпросечна лепота престаје да буде људско својство и постаје својство природе. Горе изречено може објашњавати смрти од урока које се дешавају услед „рода урокљивог“, дакле по природи ствари. Тада се обично посебно наглашава то да је онај о коме се говори већ имао неколико браће или сестара који су умрли истом смрћу:

*Шут' те, кћери, муком замукнуле!
У Јове је девет браће било,
Од урока све девет помрло!
(Из Петрановићеве збирке)*

Људи су, како говоре многобројни примери из традиције, неретко себи добављали предмете за заштиту од урока који су се називали урочице. Чајкановић наводи једну занимљиву појаву: наиме, новорођена деца која су била врло подложна уроку од родитеља су добијала два имена. Једно је било званично, крштено, оно које је дистинктивно одредило дете у односу на остале чланове заједнице, оно које га је као биће означавало тј. било његов *отен*. Друго име је било маска детету за право име, и то је било оно којим су га свакодневно називали, штитећи га тиме од урока. Чајкановић овакву појаву објашњава на следећи начин: ако би човек желео неке да науди било је потребно да му зна право име. Међутим, он такође наводи да то потиче од древног веровања у снагу имена, оног које је и антика познавала у пословици *nomen est omen*, а односила се на то да уколико би човек желео да контролише моћи и повинује својој вољи одређено божанство или демонско биће, утолико је било нужно да га ослови правим именом, чиме под своју власт ставља његову суштину. Тихомир Ђорђевић у својој студији о уроцима каже да је са заштитом од урока имало везе и то што су наши преци своју мушку децу облачили у женску одећу (јер су девојчице мање жељене). На женском детету зле очи не могу завидети, па их самим тим, неће ни урећи. У Петрановићевој збирци народне поезије уочава се да је једном јунаку (у овом случају Краљевићу Марку) нужно да осим оружја, поседује и амајлију:

*...дала ми је (вила) златну хамајлију,
Са којом сам добио мегдана
Колико је у години дана.*

Уроку су најчешће подложне особе стављене пред обред иницијације. Осим деце која су управо изашла из прве иницијације, урок лебди и изнад особа које су пред другом иницијацијом – речено језиком епске поезије: „под прстеном“, када је особа култно нечиста и подложна хтонском. Уроку су, наводи Ђорђевић, подложни и они који спавају, што је резултирало мноштвом успаванки чија је окосница мотив урока:

*Нина, сине, сан те преварио!
Сан у љуљу, уроци под љуљу,
Уроке ти вода однијела
Мимо твоју љуљу пружијела!*

Епика под уроком подразумева или силу која пристиже након изрицања или помишљања клетве, као исход нечије зависти, након чуђења над нечијом лепотом или силу која обитава у очима епских ликова као статично својство. У случају лепе Љепосаве из познате баладе „Женидба Милића барјактара“ урок чека да сватови пристигну у гору не би ли узео своје, и то чини изненада, без проливања крви, пуким девојчиним падањем у стање несвести. По српској фолклорној традицији биће које је у гори издахнуло мора ту и остати, јер га је гора за себе хтела. Осим смрти, урок изазива болест, како људи, тако и биљки и животиња.

Ни мушкарци, епски јунаци, нису неподложни уроцима. Иво Сењанин, ускок, у епици означен као лепо јунак/млади јунак, због лепоте свог грла (које је толико лепо да епски певач наглашава како се кроз њега види како рујно вино протиче) бива уречен од своје заручнице која стоји на далекој кули и која га посматра. Чим она уздахне над његовом лепотом, и изусте реч о њој, урок долази по своје и узима лепог јунака. Максим Црнојевић је од стране свога оца уречен, што је довело до наруживања његовог лепог лица:

*Мучна болест оне красте веље,
На Максима красте напануле,
Те му бијело лице нагрдиле.*

Тихомир Ђорђевић исходиште овог веровања налази у давној прошлости и уочава га код мноштва народа. Ипак, посебно наглашава да је у случају Јужних Словена ово веровање (што је веровање у нешто снажније, у већој ће мери из традиције прећи у народну књижевност, те постати мотив) интензивирано доласком Турака. Ону су опет, посредством Арабљана учврстили сопствено веровање.

Било да се урок представља као снага погледа злих очију, стрела која лебди над читавом једном породицом, ударац клетве или какве друге магије речи, објашњење непознатих болести или појава, лепоту на коју ће природа сама нужно бити љубоморна, урок је сила која је невидљива сама по себи, али која делује погубно на човека.

Кристина Радомировић

❧ ЦРТИЦА О ЈОВАНУ ВЛАДИМИРУ ❧

Ко је први српски светац?

Српска историографија, пре династије Немањића, веома је занемарена и у данашњем школском систему осећа се маргинализација ове теме и њено свођење на минимум. Народ Светог Саву сматра за првог српског светитеља, занемарујући чињеницу постојања Јована Владимира.

Књижевност је, на просторима са бурном прошлошћу, у тесној вези са историјом. Наш народ је велики љубитељ историје, често склон преувеличавању, али и необзирању на одређене историјске околности. Књижевност има склоност да на особен начин обради историјске реалије, али уз то је нужно унети и одређену ноту имагинације у ток приповедања, како би се дело учинило занимљивијим и узбудљивијим. Ретко ко се охрабрио да пише о нашем народу и позицији у којој се он налазио пре Немањића, односно пре XII века. Ретки који су то чинили, пишући у културно-историјском или пак у религиозном смислу, вредни су спомена.

Треба истаћи једно име из дукљанске владарске династије Вишеслављевића, име кнеза Јована Владимира, у народу названог и „краљ Владимир“. Као симбол укорењивања хришћанства у Срба, јасно је да је ова фигура врло важна у оквиру српске историје.

Он је први српски светац.

Помене о кнезу Јовану Владимиру налазимо у књижевним делима која су углавном писана у средњем веку, а мало је дела модерне књижевности која су обрађивала ову тему. „Љетопис попа Дукљанина“ садржи житије Светог Јована Владимира у сажетом облику, које је писано на латинском језику, али није сачувано. Постоји и грчко житије Светог Јована Владимира, где се кнез описује као „храбар и неустрашив“ владар, али и као борац за хришћанство. У „Љетопису“ се приповеда о Владимировој доброту, вери и страдању. Значајно место у причи о Владимиру заузима његова улога у спасавању својих војника од змија. У нади да ће сачувати своје ратнике, моли се Богу за спас. Према томе, Владимирову улогу се може упоредити са улогом Светог пророка Јеремије, који штити људе од змија. Мотив истеривања змија може се пронаћи у средњовековном роману „Александриди“, што говори о интернационалности и широкој распрострањености мотива.

Из овог дела може се увидети како су одређени елементи из средњовековне писане књижевности продрли у народну књижевност, и послужили многим песмама као централна окосница радње. То је приметно у причи о Владимиру и Косари, при избављењу Владимира из тамнице. Поклапање одређених

историјских чињеница са овим делом помаже нам да уочимо околности у којима су се Словени налазили.

У истом боју, када је спасао своје војнике отеравши змије, Владимир бива заробљен од бугарског цара. Самуило, бугарски владар, заробио је кнеза Владимира, кога Самауилова кћер Косара ослобађа из тамнице уз очев пристанак. Сличан мотив може се наћи у песмама о Марку Краљевићу, Комнену барјактару као и у песмама о другим епским јунацима. Мотив ослобађања јунака из тамнице присутан је у песмама као што су „Марко Краљевић и кћи краља Арапскога“, „Марко Краљевић у Азачкој тамници“, и у многим другим песмама из Вукових збирки („Српске народне пјесаме“).

У „Љетопису Попа Дукљанина“ присутан је и мотив мученичке смрти испред врата цркве. Мученичка смрт обезбеђује му ореол и уздицање на ниво свеца. Јован Деретић, у „Краткој историји српске књижевности“ пише о љубави и страдањима Владимира и Косаре, као о најлепшој и најпознатијој причи из „Љетописа“.

Андрија Качић Миошић, у свом делу „Разговор угодни народа словинског“, испевао је песму о *краљу Владимиру*, у којој је централни мотив избављење јунака из тамнице. Владимир се у песми пореди са сунцем жарким. Андрија Качић Миошић за кнеза Јована Владимира каже како му није било једнаког по доброту и „свим лепотама духовним“.

Књаз Никола Петровић, потоњи краљ, написао је песму „Похвала Зети“. У њој Зету велича као *легло српскијех сила* и помиње Владимира као истакнутог владара.

Иван Јастребов, руски конзул на Косову, запазио је на планини Румији обичај који се сваке године слави у част овог свеца. Реч је о литији пред којом одређен члан породице Андоровића носи крст Светог Јована Владимира, за који се верује да га је држао у рукама када су га погубили.

У новој српској књижевности о Светом кнезу Јовану Владимиру писали су и Лазар Лазаревић, Стеван Сремац, Момир Војводић и Милован Витезовић.

Према свему приказаном може се донети закључак да су се наши писци, као и поједини историчари, бавили животом Светог Јована Владимира. Ипак, наша сазнања о њему су оскудна. Што даље идемо у прошлост, теже се сналазимо у зачараним круговима сатканим од преплитања историје и предања.

Мошти Светог Јована Владимира чувају се у Саборној цркви у Тирани. То нам, ипак, не даје за право да заборавимо нашу старију историју ма где се њени извори налазили. Овај текст жели да подсети на важан елемент везан за почетак српске књижевности и историје.

Милош Гвозденовић

С Т В А Р А Њ Е П О З О Р И Ш Т А

П О З О Р И Ш Т Е М

Идеја овог рада, није покушај интерпретације одређеног позоришног дела (схваћеног као однос између књижевног предлошка и сценске изведбе), већ могућност теоријског схватања места о коме ћу говорити у наредним бројевима. Позориште је овде схваћено као целовито уметничко дело, савршена или мање идеално целина у којој су сви делови подједнако важни. Као што се одређени писани текст ствара словима, на одређеном језику, тако се и позориште ствара позориштем, на свом сопственом језику. Идеална наративност света се најбоље препознаје у сачињеној драмској форми. Идеја рада је да покаже неутуђиву везу између писца, језика сцене и сваког члана публике.

Доживљај уметности подразумева поред естетског уживања и снажно контемплативно деловање личности као субјекта који се описује у уметничком делу. Уметност се не ствара на размеђи између стварности и привида, већ представља метафорички објектизовану стварност, ону која је свакодневно са нама и око нас. Чињење уметности, представља неутуђив човеков нагон за самоиспољавањем и описивањем другости и других. Посматрање уметности, у битној мери је препознавање самосталних и општих чинилаца света који егзистира око нас. Стварање и рецепција стварања су неодвојиви од обичног човека, човека који хода, једе и седи. Доживљај уметничког дела, је доживљај могућности живљења.

Шта се то ствара у вековима дугој спреси између текста, његове сценске интерпретације и гледаоца? Дешава се оно што је могуће препознати, дешава се онај кога препознајемо и дешава се онај који се препознаје. Дешава се позориште, извођење исконског облика постојања које се најлакше описује речју, живљење. Дакле, позориште није ништа друго до уоквирен уметнички приказ човековог деловања и саживљавања са светом, али из једну велику напомену, да је то приказ суштинског човековог деловања. Позориште не описује могућности, већ извесности живљења, описује оне симболичне сцене које значе и које чине нешто са нама. Дакле, древна представљачка уметност се дешава крај нас и око нас. Текст живота је текст драме, а суштински идеал живљења је основни мотив драмског језика. У овом раду, нећемо говорити посебно о тексту као нечему што глумац има пред собом, већ ћемо говорити о свету око нас који представља мотив тог текста, идеју и садржај.

Најзад први услов за исказивање театарског језика је постојање књижевног предлошка који се назива драмски текст. О његовој вишеструкој, рекла бих и суштинског улози ваљало би посебно причати, али у смислу односа са друга два елемента, требало би рећи да је то говор публике који изговарају глумци на сцени визуелном и аудитивном метафориком. Драмски текст је важан зато што концептуализује театарским језиком садржајну стварност. Он све елементе стварности транспонује у форму миметички сличну ономе о чему говори. Једноставније, драмски текст описује значајну стварност исписану језиком позоришта. Његова снага и јесте у његовој извесности. Он нам саопштава нешто што смо сви ми били у прилици да видимо, али је ретко ко успео. Тај који јесте, назван је драмским писцем, они који нису остали су само књижевни јунаци или посматрачи из публике. Дакле, први значајни елемент састављеног језика позоришта је драмски текст, књижевна форма прилагођена за сценску изведбу. Треба неизоставно рећи, да је он само један од важних саставних делова. Ако бисмо ради лакшег разумевања морали да успоставимо паралелу са језиком, то би био први лексички ниво речи. Основни облик. Али никако и испуњена семантичка раван.

Суштинска семантичка раван се успоставља у ономе што смо на почетку назвали језиком сцене. Ово никако не треба разумети као умањивање важности драмског текста, тачније писца. Оваква тврдња је последица мишљења да се идеална писана драмска форма, може препознати само у међусобном садејству са медијумом њеног преношења. Неко ће оправдано, поставити питање шта је са драмама које су писане само за читање. Побуниће се читава Сартрова филозофска идеалност која је врло тешко преносива на сцену. Побиниће се читава прозна литература која се не да пренети у драмску форму. Одбрана је у самој идеји овог рада, а то је говор о самосталном језику позоришта који мора да подразумева сва три чиниоца, и писца, и језик сцене, и публику. Отуда би тражење самосталности у једном од чинилаца, било, сложићете се, бесмислено. Циљ је у покушају разумевања јединственог језика позоришта, не у интерпретирању његових појединачних сегмената.

Шта би могло бити могуће разумевање, језика сцене? То је сагледавање свега онога представљачког, одиграног, изговореног пред публиком. Језик сцене се јавља у садејству између глумца, редитеља (непосредног медијатора између стварности света и привида сцене), сценографа, костимографа, композитора. Језик сцене се јавља као визуелна и аудитивна интерпретација књижевног предлошка. Његова снага далеко надмашује пука ишчитавања и изговарања, његова идеја је у претварању у могуће свега што се а priori разумевало као привид. Простије, књижевна форма има далеко већи степен имагинативности, него сценска изведба. Она опредељује, чини могућом пишчеву имагинацију. Језик сцене је суштинско

семантичко језгро у схватању језика позоришта, зато што је опредмећено, оживљено у својој појавности.

Услед недовољног простора и теоријске ограничености овог рада, као и недољне стручности аутора овог текста, ја бих се овде позабавила интерпретацијом два, чини ми се најважнија, елемента сценског језика. То су метафорика простора и глумачка активност. О првом значајном елементу ваља говорити из позиције различитих епоха које репрезентује задата драмска форма, иако се и независно од тога може доста уопштено говорити. Простор у највећем броју случајева представља појавно исчитани драмски предложак. О важности добре метафорике простора ваљало би посебно говорити, али у смислу односа у оквиру јединственог језика сцене, простор представе треба поистоветити са сваким местом на коме живе људи. Метафорика простора подједнако добро репрезентује задати драмски контекст као и сваки испољени говор на сцени. Простор у коме се одвија драмска збиља мора верно пренети време, начин и суштину задате драме. Наравно оставља се могућност осавремењавања, али тако да се не изгуби значењска и идејна нит. Пример добре модернизације класичног текста свакако су Овидијеве „Метаморфозе“, ЈДП-а, а пример лоше „Мизантроп“, Народног позоришта, због непотребних и неоснованих додатних читавања које немају своју идејну потпору у тексту. Оваквим схватањем просторног исчитавања текста, никако не мислим на реалистичку перцепцију већ на идејну и значењску. Рекло би се да се у различитим епохама на мањи или већи начин указивало на важност добре сценографије (посматране као начин организовања места извођење драме), на пример, драме класицизма нису на исти начин сугерисале сценом своју причу као рецимо драме апсурдног театра. Не може се чак ни помислити да драме класичног театра својом реалистичком сценографијом, на бољи начин сугеришу контекст драмске радње од неких постмодернистичких креација, чак се пре може тврдити и обрнуто. Сцена са само две столице на њој, боље указује на идеју, него читава гломазна поставка која илуструје углађени париски салон. Зато што прва преноси и идеју, друга само задати контекст. Одважићу се да кажем нешто са чим се многи сасвим извесно неће сложити, а то је мишљење да је готово једина предност савремених поставки, управо у томе, у тој снажној наративности простора. У простору који сам за себе говори, без ичега у оквиру њега. Као пример изузетно добре метафорике простора, навешћу представу „Сумњиво лице“, рађену по тексту Бранислава Нушића, у извођењу ансамбла ЈДП. Наиме реч је о врло доброј и уочљивој наративности сцене која истински приказује идеју драме. На неред, бирократизам и паланачки менталитет, сугеришу разбацани папири, ласцивни израз, усиљени покрет. Аномалије друштва читавају се у максимално искарикираном сценском покрету и говору. Хаотична сценографија и привидан редитељски несклад, сугерише на друштво у распаду, на друштво у коме нема складних линија и здравих тела. Као примере добре метафорике простора,

неизоставно можемо навести и представе „Хенри IV“, Народног позоришта; „Госпођицу“ ЈДП-а, у којима је спроведена истинска идеја, кроз визуелни и аудитивни елеменат.

Друга битна ствар на коју сам указала, а у вези је са трећим могућим јединством позоришног језика, то је глумачка активност. Дакле, глумац је препознати ја. Појавни живот, реинкарнација будућег или прошлог човека. Глумац је самостални репрезентатор говора сцене, али не у оном Аристотеловском смислу, већ у смислу индивидуалне појавности. Дакле, глумац стварајући и подешавајући своје тело и глас преноси идеје драмског текста самим тим и игра једну од кључних улога у формирању сценског језика. Глумца никако не треба схватати у оном репрезентаторском смислу, већ у битно стваралачком, обликовном. Он је као и човек у животу, онај који формира ток драмске збиље својим постојањем на сцени. Глумачка индивидуалност истински мора постојати, али само уколико се ни у једном сегменту не коси са индивидуалностима приказиваних ликова. Лепо је гледати Драгана Мићановића и као бескрупулозног владара Креонта и као Тартифа, лицемерну варалицу, и видети како се преображава владар у дворску луду. Овим се стиче увид у привидну реалност која функционише на нивоу привидне истине и извесне лажи. У томе и јесте лепота позориште, у сталним метаморфозама и сталном поновном успостављању мира.

Трећа значајна компонента о којој до сада није било речи, а постављена је у контексту јединственог језика позоришта, је стваралачка активност публике. Публика је значајна из више разлога, без ње, говор на сцени и ван ње би био узалудан зато што би тиме изгубио адресанта своје поруке и што не би имао коме да прича о самоме себи. Публика је, такође, и равноправни учесник драмског језика, зато што га она твори као скупина свих народа о којој се говори у уметности. Публика се јавља као инспирација и идеја, не само као слушалац.

Божанско порекло језика позоришта се налази у тој савршеној инсценијацији свега постојећег, у суштинском рађању једног новог представљачког света који неминовно личи на наш. Јединствени језик позоришта јесте једна сасвим посебна врста уметности, створена од текста, језика сцене и учешћа публике. Никако је не треба раздвајати и посматрати скупином различитих врста уметности. Зато што језик позоришта јесте јединствен и самосталан и у самој својој суштини подразумева истину, који преноси изабрани гласник народу који је следи и слуша.

Јована Милованчевић

ПАВИЉОН БРОЈ ШЕСТ

Анотон Павлович Чехов своју приповетку започиње усресређен на подробан опис павиљона у који су смештени лудаци малог града у Русији. На почетку приче било их је тачно петорица (четири плус један који се не рачуна у људе већ у животиње, тачније у свиње). Луциан Пинтилије екранизацију овог дела започиње, неки би помислили, обрнутим редом (исти би се преварили). Прва сцена јесте тупо спавање доктора Андреја Јефимича (Слободан Перовић), који се буди уз познате звуке незатворене чесме која прекида тишину. Не треба занемарити ни звук јеврејске молитве који отвара овај филм. То је молитва једног од лудака. Јеврејин Мојсејка јесте онај који доводи доктора у павиљон, који посредује сусрету на којем почива срж ове приче. Почетак филма несумњиво повезује два кључна сегмента-доктора и павиљон, док се наредни минути фокусирају на доктора. У маниру Бела Тара који у Торинском коњу (A torinói ló) користи готово идентичан поступак доминације камере, Пинтилије механичност докторовог живота представља ређањем слика, фокусирајући камеру на призоре који обухватају његов видокруг. Док се камера зауставља на изгубљеним погледима пропалих стараца, док се чује врисак детета којем прегледа грло и док дуго, дуго пере руке у пратњи музике која ствара непријатност, може се наслутити каквим то животом живи Андрј Јефимич. Занимљиво је приметити да се сам Чехов у опису павиљона на почетку служи вербалним ефектом камере. Приказује најпре двориште, спољашност зграде, ходник у којем борави Никита и напоследку просторије у којима лудаци пребивају. На ову врсту сажимања Нортроп Фрај скреће пажњу у капиталном делу „Анатомоји критике“ када примећује да срастање речи у слику, складно срастању речи у музику, јесте писање сликом, а тенденција да се речи приближе емфатичком ритму музике или згуснутој статичности фотографије, јесте оно што се назива књижевним експериментом. Ваља скренути пажњу на приказивање завршетка докторовог дана када га, рутински, посећује пријатељ уз пратњу свечане мелодије класичне музике. Такав ефекат симболике може парирати Чеховљевом мајсторству речи. Први гласови у филму, као и у приповетци јесу у виду унутрашњег монолога. Андреј Јефимич види патњу, болест, беду и тугу, али се пита зашто их умањити. Размишља о Пушкину и оправдава патњу као сврсисходну јер би и у супротном свет циклично постојао. Он је свестан колективне беде која прожима дух људи који га окружују. Он пати свестан да књиге и тишина не могу заменити живу реч јер како каже: „Књиге су тек ноте, а разговор је музика.“ Упознавши Ивана Дмитрича Громова проналази жељеног саговорника. У дијалозима који предстоје одражава се блискост два издвојена ума – један на слободи и један иза решетака. Доктор

износи своју стоицистичку филозофију, позивајући се на Диогена, уверавајући Громова да се ни слобода ни решетке не тичу мира нити спознаје смисла. Говори да мир пребива у сржи људског бића. У свакој ситуацији наћи мир у самоме себи, слободна и дубока мисао која тежи да схвати живот, и потпуно презирање сујете света. Треба обратити пажњу да у филму, на крају ових речи, доктор пали цигарету, дајући по једну и сваком од лудака. Андреј Јефимич познаје живот само из теорије. Човек лење и млохаве природе који је уредио живот тако да га ништа не занима. Он слуша музику, сакупља књиге, медицинске часописе и филозофира. Његови родитељи су презирали батине. „Бол је илузија бола, али да вам неко пригњечи прст вратима како би сте заурлали.“ На ово реалистично ругање Ивана Дмитрича доктор одговара тада још увек сигуран у своја стоицистичка начела. Он, међутим, није сократовац. Јединство мисли, речи и дела крши на том последњем кораку, када руши и саму срж свога бића. Након зближавања са оним чије лудило носи неку врсту разума закључује да је крај моменат када људи упру очи у тебе, када се издвојиш. Уклопити се, дакле, значи спасити се. Андреј Јефимич није играо шах. Сва снага која се скривала у његовом телу док је жмурио пред павиљоном и свим људским несрећама, родила се онда када се нашао иза решетака. Сва јачина његовог гласа викала је „Неправда! Неправда!“ У његовом бићу мира није било. Овог тужног слабића изнели су из павиљона број шест мртвог након само једне ноћи проведене са лудацима. Ваља се осврнути на детаљ који Луциан Пинтилије на занимљив начин преобликује. Чехов описујући Андрејево затварање у павиљон наглашава да Иван у том моменту спава. Подсетимо се да филм почиње буђењем доктора из сна уз језиву песму Мојсејкине молитве које постаје лајт мотив. Овакав почетак доводи се у симболичку везу са каснијим сном Ивана Дмитрича у тренутку када нови болесник насељава павиљон.

Цикличност у Андрејевом размишљању остаје непобитна, но начин егзистирања несумњиво утиче на исход неизбежног. Жмурити се не сме, али шта са блиставим лудилом које презире систем? Слободан човек јесте онај који чини како треба кад мисли да тако треба, независно од других. За Канта то је геније. Онај који није одређен друштвом ни средином. Онај који нема изговоре. Но, за Чехова одговор на питање „Има ли решења?“ у сваком делу остаје негативан. Иванове књиге развукоше деца. О докторовој библиотеци напоследку не сазнасмо ништа.

Лола Стојановић

ИЗМЕЂУ ПОЕЗИЈЕ И ИЛУЗИЈЕ

Francesca

Дошла си из ноћи
И у руци носила си цвеће,
А сада одлазиш из ове слуђености људске,
Из ових непомирљивих говора о теби.

Ја, који сам те видео усред непатворених ствари
Био сам љут када су твоје име изговарали
На обичним местима.
Хтео бих да хладни ми таласи умом провејавају,
И да свет треба исушити попут опалог листа,
Или семена маслачка и бити збрисан,
Да бих те ја изнова пронашао,
Саму.

Пакт

Склопио сам пакт са тобом, Волт Витмане.
Презирао сам те довољно дуго.
Прилазим теби као одрасло дете
Чији је отац бандоглав био;
Сада довољно стар сам да пријатеље стичем,
А ти си био тај из кога изби ново дрво,
Сада је време за урезивање трага.
Ми имамо нектара кап и корен један -
Па нека се размена одигра међ нама.

Дрво

Стајао сам миран и дрво усред шуме био,
Знајући истину ствари што беше незнана;
О Дафне, венцу ловора

И божанском пиру старог пара
Што гаји брест-храст усред пустара.
И све то док нису од многих богова
усрдно измољени и доведени изнова
У срце дома њихових срца
Не би ли многа учинили чуда;
Ипак усред шуме дрво сам био
И многе нове ствари појмио
Што ми сушто непознате беху.

Остатак

О пар беспомоћних у мојој земљи, остали робују.

Уметници страдали од ње,
Луталице, изгубљене у селима,
Сумњичави, говоре против,

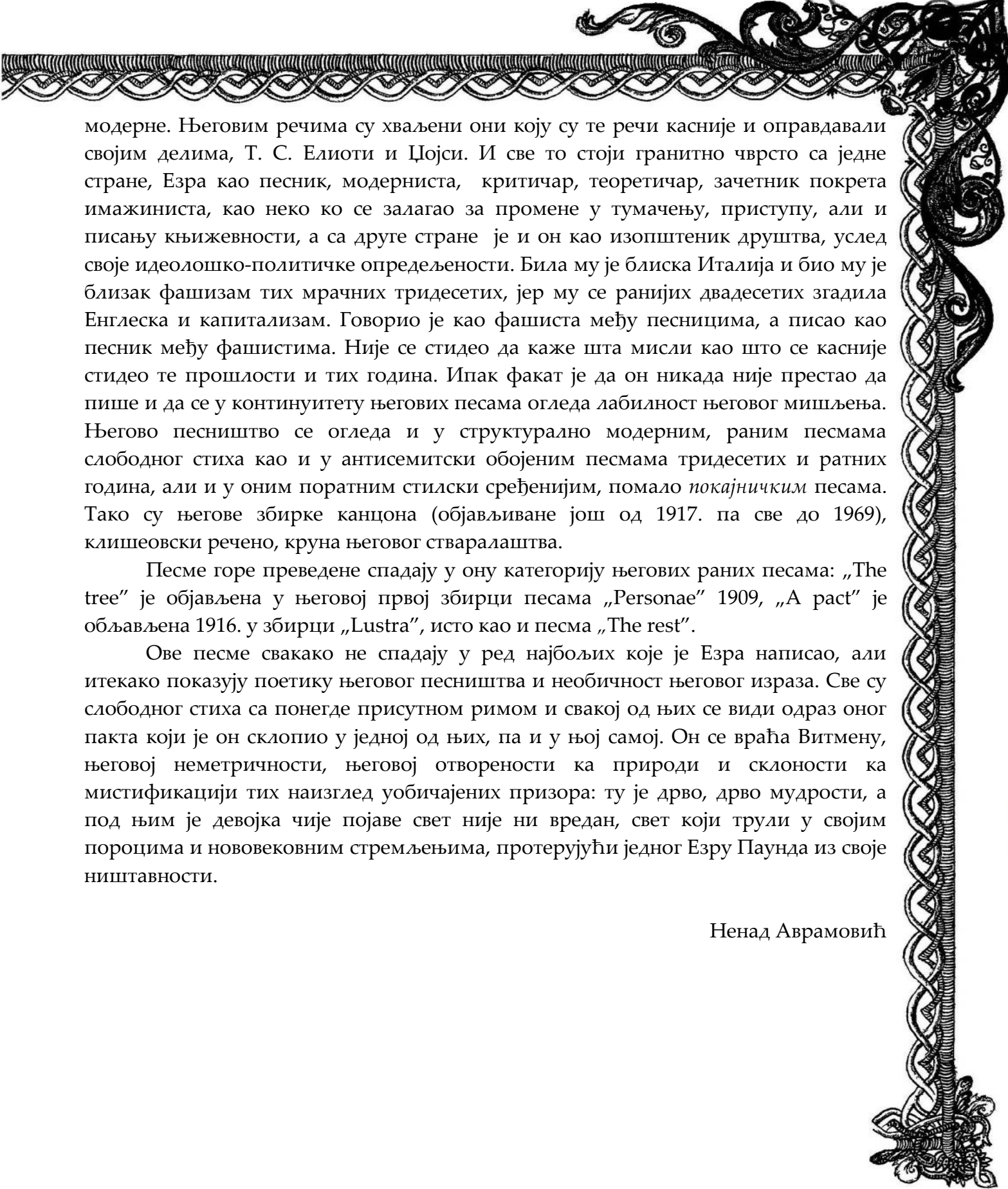
Љубитељи лепоте, изгладнели,
Осујећени системима,
Немоћни против надзора.

Ви што се не можете истрошити
У истрајности за успехом,
Ви што можете само говорити,
Што не можете себи спас из рутине наћи;

Ви префињенијег укуса,
Поражени лажним знањем,
Ви што из прве руке можете сазнати,
Омрзнути, ућуткани, сумњичави:

Помислите само:
Ја сам страдао у олуји,
Ја сам надживео своје изгнанство.

Оно што је Езра Паунд говорио на почетку двадесетог столећа други се нису усуђивали ни да помисле. Баш због тога се он сматра једним од зачетника

модерне. Његовим речима су хваљени они коју су те речи касније и оправдавали својим делима, Т. С. Елиоти и Џојси. И све то стоји гранитно чврсто са једне стране, Езра као песник, модерниста, критичар, теоретичар, зачетник покрета имажиниста, као неко ко се залагао за промене у тумачењу, приступу, али и писању књижевности, а са друге стране је и он као изопштеник друштва, услед своје идеолошко-политичке опредељености. Била му је блиска Италија и био му је близак фашизам тих мрачних тридесетих, јер му се ранијих двадесетих згадила Енглеска и капитализам. Говорио је као фашиста међу песницима, а писао као песник међу фашистима. Није се стидео да каже шта мисли као што се касније стидео те прошлости и тих година. Ипак факат је да он никада није престао да пише и да се у континуитету његових песама огледа лабилност његовог мишљења. Његово песништво се огледа и у структурално модерним, раним песмама слободног стиха као и у антисемитски обојеним песмама тридесетих и ратних година, али и у оним поратним стилски сређенијим, помало *покајничким* песама. Тако су његове збирке канциона (објављиване још од 1917. па све до 1969), клишеовски речено, круна његовог стваралаштва.

Песме горе преведене спадају у ону категорију његових раних песама: „The tree” је објављена у његовој првој збирци песама „Personae” 1909, „A part” је објављена 1916. у збирци „Lustra”, исто као и песма „The rest”.

Ове песме свакако не спадају у ред најбољих које је Езра написао, али итекако показују поетику његовог песништва и необичност његовог израза. Све су слободног стиха са понегде присутном римом и свакој од њих се види одраз оног пакта који је он склопио у једној од њих, па и у њој самој. Он се враћа Витмену, његовој неметричности, његовој отворености ка природи и склоности ка мистификацији тих наизглед уобичајених призора: ту је дрво, дрво мудрости, а под њим је девојка чије појаве свет није ни вредан, свет који трули у својим пороцима и нововековним стремљењима, протерујући једног Езру Паунда из своје ништавности.

Ненад Аврамовић

САДРЖАЈ

Место уводне речи	3
Три модерна пролећа (Урош Ристановић)	4
Поезија:	
Песма о мени (Миљана Милетић)	7
Вријеме (Милена Правиловић)	8
Кроз поглед (Младен Цицковић)	9
Поход кроз време (Марија Ранђеловић)	10
Никоме (Емилија Гргуровић)	11
Вредни деда (Горан Ђукановић)	12
Проза:	
Политички противник (Марко Галић)	13
Помени на живост (Кристина Радомировић)	17
Кад су се дјеца играла рата (Јована Остојић)	22
Мрак (Ненад Аврамовић)	26
Есејистика:	
Традиција:	
Невидљиво а присутно - есеј о мотиву урока у књижевном фолклору (Кристина Радомировић)	29
Цртица о Јовану Владимиру (Милош Гвозденовић)	32

Реч на сцени:	
Стварање позоришта позориштем (Јована Милованчевић)	34
Реч на траци:	
Павиљон број шест (Лола Стојановић)	38
Препеви:	
Између поезије и илузије(Ненад Аврамовић)	40
Садржај	43

Уредништво:

Кристина Радомировић
Милан Вурдеља
Урош Ристановић

Лектура:

Тамара Лежаић

Техничка решења:

Лазар Драгићевић
Урош Ристановић

Цртежи:

Јована Јагодић
Кристина Радомировић

Лого:

Урош Ристановић

